

XALQARO ILMIY-AMALIY KONFERENSIYA

TRANSCHEGARAVIY GIDRORESURLARDAN BARQAROR FOYDALANISHNING
SIYOSIY-HUQUQIY MEKANIZMLARI VA ULARNING FALSAFIY-MA'NAVIY ASOSLARI

2-IYUN
2026-YIL

Qo'qon shahri,
Qo'qon davlat universiteti

Xalqaro
miqyosda

SUV DIPLOMATIYASI VA MINTAQAVIY SIYOSATNING STRATEGIK YO'NALISHLARI

Gulmirzayev J.A.

Jahon iqtisodiyoti va diplomatiya universiteti
Xalqaro iqtisodiyot va menejment fakulteti talabasi

Annotatsiya : Mazkur maqolada suv diplomatiyasining zamonaviy xalqaro munosabatlar tizimidagi o'rni, uning global va mintaqaviy xavfsizlikni ta'minlashdagi ahamiyati keng tahlil qilinadi. Ayniqsa, Markaziy Osiyo mintaqasida transchegaraviy suv resurslaridan oqilona foydalanish, suv taqsimoti bilan bog'liq muammolar hamda davlatlar o'rtasidagi hamkorlik mexanizmlari yoritib beriladi. Shuningdek, suv diplomatiyasining ekologik barqarorlikni saqlash, iqtisodiy taraqqiyotni jadallashtirish va siyosiy barqarorlikni mustahkamlashdagi o'rni ko'rib chiqiladi. Maqolada suv xavfsizligini ta'minlashning strategik yo'nalishlari, xalqaro tashkilotlar faoliyati hamda mintaqaviy integratsiyani rivojlantirishdagi asosiy omillar ilmiy asosda tahlil etilgan. Shu bilan birga, iqlim o'zgarishi, suv tanqisligi va aholi sonining ortib borishi natijasida yuzaga kelayotgan yangi tahdidlar ham ko'rib chiqiladi.

Kalit so'zlar : Suv diplomatiyasi, mintaqaviy siyosat, transchegaraviy suvlar, Markaziy Osiyo, suv xavfsizligi, ekologik muammolar, xalqaro hamkorlik, strategik resurslar.

Abstract: This article comprehensively analyzes the role of water diplomacy in the modern system of international relations, its importance in ensuring global and regional security. In particular, it highlights the problems of rational use of transboundary water resources, water distribution in the Central Asian region, and mechanisms of cooperation between states. It also examines the role of water diplomacy in maintaining environmental sustainability, accelerating economic development, and strengthening political stability. The article analyzes the strategic directions of ensuring water security, the activities of international organizations, and the main factors in the development of regional integration on a scientific basis. At the same time, it also examines new threats arising from climate change, water scarcity, and population growth.

Keywords: Water diplomacy, regional policy, transboundary waters, Central Asia, water security, environmental problems, international cooperation, strategic resources.

Kirish. XXI asrga kelib suv resurslari insoniyat uchun eng muhim strategik boyliklardan biriga aylandi. Aholi sonining ortishi, sanoatning rivojlanishi, qishloq xo'jaligida suvga bo'lgan talabning oshishi hamda iqlim o'zgarishlari natijasida dunyoning ko'plab hududlarida suv tanqisligi yuzaga kelmoqda. Ayniqsa, transchegaraviy daryolarga ega bo'lgan davlatlarda suv masalasi nafaqat ekologik yoki iqtisodiy, balki siyosiy va geostrategik muammoga ham aylanmoqda. Markaziy Osiyo

mintaqasi suv resurslari bo'yicha murakkab hududlardan biri hisoblanadi. Mintaqadagi asosiy suv manbalari bo'lgan Amudaryo va Sirdaryo havzalari bir nechta davlat hududidan oqib o'tadi. Shu sababli suv resurslaridan oqilona foydalanish va uni boshqarish masalasi davlatlararo hamkorlikni talab qiladi. Suv diplomatiyasi aynan ana shu jarayonlarda muhim vosita sifatida namoyon bo'ladi. Suv diplomatiyasi - bu davlatlar o'rtasida suv resurslarini adolatli taqsimlash, ulardan samarali foydalanish va ekologik xavfsizlikni ta'minlashga qaratilgan diplomatik faoliyatdir. Hozirgi davrda suv masalasi energetika, oziq-ovqat xavfsizligi va mintaqaviy barqarorlik bilan chambarchas bog'liq bo'lib qolmoqda. Shu sababli suv diplomatiyasi xalqaro munosabatlarning muhim yo'nalishlaridan biriga aylanib bormoqda. Bugungi kunda suv resurslari ustidan nazorat qilish masalasi ayrim hududlarda davlatlar o'rtasidagi ziddiyatlarning kuchayishiga sabab bo'lmoqda. Ayrim mamlakatlarda suv tanqisligi qishloq xo'jaligi ishlab chiqarishining kamayishiga, ekologik muammolarning chuqurlashishiga hamda aholi turmush darajasining pasayishiga olib kelmoqda. Shu bois suv resurslarini boshqarishda xalqaro hamkorlikni rivojlantirish, suvdan foydalanishning huquqiy asoslarini mustahkamlash va o'zaro manfaatli kelishuvlarga erishish muhim ahamiyat kasb etadi. Markaziy Osiyo davlatlari uchun suv va energetika resurslari bir-biri bilan uzviy bog'liqdir. Yuqori oqimdagi davlatlar gidroenergetik imkoniyatlardan foydalanishga intilsa, quyi oqimdagi davlatlar sug'orish uchun yetarli miqdorda suv olishdan manfaatdor hisoblanadi. Bu esa mintaqada suv diplomatiyasining ahamiyatini yanada oshiradi. O'zaro ishonch va konstruktiv muloqot asosida amalga oshiriladigan suv siyosati mintaqaviy barqarorlikni ta'minlashning muhim omillaridan biri sanaladi. Bundan tashqari, suv diplomatiyasi ekologik muammolarni hal etishda ham muhim rol o'ynaydi. Xususan, Orol dengizi fojiasi Markaziy Osiyoda suv resurslaridan noto'g'ri foydalanish qanday salbiy oqibatlariga olib kelishini yaqqol namoyon etdi. Shu sababli suv resurslarini tejash, zamonaviy texnologiyalarni joriy etish va ekologik muvozanatni saqlash bugungi kunning dolzarb vazifalaridan biri hisoblanadi [1].

Maqsad. Mazkur maqolaning asosiy maqsadi suv diplomatiyasining zamonaviy mintaqaviy siyosatdagi o'rnini chuqur tahlil qilish, Markaziy Osiyo mintaqasida suv resurslarini boshqarish bilan bog'liq mavjud muammolarni o'rganish hamda suv xavfsizligini ta'minlashning samarali strategik yo'nalishlarini aniqlashdan iborat. Shuningdek, maqolada transchegaraviy suv resurslaridan foydalanish jarayonida yuzaga kelayotgan siyosiy, iqtisodiy va ekologik muammolarni ilmiy asosda yoritish maqsad qilingan.

Materiallar va usullar. Mazkur maqolani tayyorlash jarayonida ilmiy tadqiqotning turli usullaridan kompleks ravishda foydalanildi. Jumladan, suv diplomatiyasining nazariy va amaliy jihatlarini yoritishda ilmiy tahlil usuli qo'llanilib, mavzuga oid mahalliy va xorijiy ilmiy adabiyotlar chuqur o'rganildi. Shuningdek, Markaziy Osiyo davlatlaridagi suv resurslarini boshqarish tizimlarini o'zaro solishtirish maqsadida qiyosiy taqqoslash usulidan foydalanildi. Ushbu usul orqali mintaqada davlatlarining suv siyosati, transchegaraviy daryolardan foydalanish tajribasi hamda hamkorlik mexanizmlarining o'ziga xos jihatlarini tahlil qilindi [2].

Natijalar. Suv diplomatiyasi zamonaviy xalqaro munosabatlarning muhim tarkibiy qismiga aylanib bormoqda. Chunki suv hayotiy resurs sifatida barcha davlatlar uchun muhim ahamiyat kasb etadi. Suv tanqisligi kuchaygan sari davlatlar o'rtasida

ziddiyatlar yuzaga kelish ehtimoli ham ortadi. Shu sababli xalqaro hamkorlik va diplomatik muzokaralar suv resurslarini boshqarishda asosiy vositaga aylanmoqda. Suv diplomatiyasining asosiy vazifalari quyidagilardan iborat:

- transchegaraviy suv resurslarini adolatli taqsimlash;
- suvdan samarali foydalanishni ta'minlash;
- ekologik muammolarni kamaytirish;
- mintaqaviy xavfsizlik va barqarorlikni mustahkamlash;
- davlatlar o'rtasidagi ishonchni kuchaytirish.

Bugungi kunda dunyoda 260 dan ortiq transchegaraviy daryo havzalari mavjud bo'lib, ular bir nechta davlat manfaatlari bilan bog'liq. Shu sababli suv diplomatiyasi xalqaro siyosatning ustuvor yo'nalishiga aylanmoqda. Markaziy Osiyoda suv resurslarining asosiy qismi Qirg'iziston va Tojikiston hududida shakllanadi. Ammo suvdan eng ko'p foydalanadigan davlatlar O'zbekiston, Qozog'iston va Turkmaniston hisoblanadi. Bu esa mintaqada suvdan foydalanish masalasida manfaatlar to'qnashuvini yuzaga keltiradi. Yuqori oqim davlatlari asosan gidroenergetik manfaatlarni ko'zlasa, quyi oqim davlatlari qishloq xo'jaligi ehtiyojlarini ustuvor deb hisoblaydi [3]. Ayniqsa, paxtachilik va sug'orma dehqonchilik uchun katta hajmda suv talab etiladi. Orol dengizining qurib borishi Markaziy Osiyodagi eng yirik ekologik fojialardan biri bo'lib, noto'g'ri suv siyosatining oqibatlarini yaqqol namoyon etadi. Orol fojiasi nafaqat ekologik, balki iqtisodiy va ijtimoiy muammolarni ham keltirib chiqardi. Bu holat mintaqada suv resurslarini birgalikda boshqarish zarurligini ko'rsatadi.

So'nggi yillarda O'zbekiston Markaziy Osiyoda yaxshi qo'shnichilik, o'zaro ishonch va manfaatli hamkorlik siyosatini faol ilgari surayotgan davlatlardan biri sifatida namoyon bo'lmoqda. Ayniqsa, suv resurslarini boshqarish masalasida mamlakat tomonidan konstruktiv va pragmatik yondashuv amalga oshirilmoqda. Davlat rahbariyati tomonidan suv masalasini mintaqaviy barqarorlik va xavfsizlikning muhim omili sifatida baholash hamda bu yo'nalishda ochiq muloqot olib borishga alohida e'tibor qaratilmoqda. O'zbekistonning suv diplomatiyasidagi asosiy maqsadi - Markaziy Osiyo davlatlari o'rtasida suv resurslaridan oqilona, adolatli va samarali foydalanish tizimini shakllantirishdan iborat. Shu nuqtai nazardan mamlakat transchegaraviy suv resurslarini boshqarishda xalqaro huquq me'yorlari va o'zaro manfaat tamoyillariga asoslangan hamkorlikni qo'llab-quvvatlamogda [4].

• O'zbekiston tomonidan ilgari surilgan tashabbuslar quyidagilarni o'z ichiga oladi:

- transchegaraviy suv resurslaridan birgalikda va oqilona foydalanish;
- Orolbo'yi hududini ekologik tiklash va aholi turmush sharoitini yaxshilash;
- "yashil iqtisodiyot" tamoyillarini rivojlantirish;
- suvni tejoychi zamonaviy texnologiyalarni keng joriy etish;
- suv infratuzilmasini modernizatsiya qilish;
- ekologik muammolarni hal etishda xalqaro tashkilotlar bilan hamkorlikni kuchaytirish.

Xususan, Orol dengizi bilan bog'liq ekologik inqirozni yumshatish masalasi O'zbekiston tashqi siyosatining muhim yo'nalishlaridan biriga aylangan. Mamlakat

tashabbusi bilan BMT doirasida Orolbo'yi hududini ekologik innovatsiyalar va texnologiyalar zonasi deb e'lon qilish bo'yicha muhim qarorlar qabul qilindi. Bu esa xalqaro hamjamiyatning mintaqadagi ekologik muammolarga bo'lgan e'tiborini yanada kuchaytirdi.

Shuningdek, O'zbekistonda suvni tejash va samarali foydalanishga qaratilgan keng ko'lamli islohotlar amalga oshirilmoqda. Qishloq xo'jaligida tomchilatib sug'orish, raqamli monitoring tizimlari va innovatsion texnologiyalarni joriy etish orqali suv sarfini kamaytirish bo'yicha muhim natijalarga erishilmoqda. Bu jarayon nafaqat iqtisodiy samaradorlikni oshirishga, balki ekologik barqarorlikni ta'minlashga ham xizmat qilmoqda [5].

O'zbekistonning suv diplomatiyasi mintaqada o'zaro ishonchni mustahkamlash, nizolarni oldini olish va uzoq muddatli barqaror taraqqiyotga erishishda muhim omil bo'lib xizmat qilmoqda. Shu sababli mamlakatning suv siyosati Markaziy Osiyoda tinchlik va hamkorlikni rivojlantirishning muhim yo'nalishlaridan biri sifatida baholanmoqda.

Xulosa. Xulosa qilib aytganda, suv diplomatiyasi bugungi kunda xalqaro va mintaqaviy siyosatning muhim yo'nalishlaridan biriga aylangan. Ayniqsa, Markaziy Osiyo kabi suv resurslari cheklangan hududlarda suv masalasi davlatlararo munosabatlarga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Suv resurslaridan oqilona foydalanish, transchegaraviy daryolarni birgalikda boshqarish va ekologik muammolarni hal etish mintaqaviy barqarorlikning asosiy omillaridan biridir. Shu sababli davlatlar o'rtasidagi hamkorlikni kuchaytirish, xalqaro huquq me'yorlariga amal qilish va zamonaviy texnologiyalarni joriy etish suv diplomatiyasining ustuvor strategik yo'nalishlari bo'lib qoladi. Kelajakda suv resurslari uchun raqobat kuchayishi mumkin. Bunday sharoitda konstruktiv diplomatiya, o'zaro ishonch va hamkorlik mintaqada tinchlik va barqaror taraqqiyotni ta'minlashning eng muhim omili hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. Mirziyoyev Sh. M. Yangi O'zbekiston strategiyasi. - Toshkent: O'zbekiston, 2021. - 464 b.
2. The United Nations World Water Development Report 2023: Partnerships and Cooperation for Water [Elektron resurs]. - Paris: UNESCO, 2023. - URL: <https://www.unwater.org/publications/un-world-water-development-report-2023>. - Murojaat sanasi: 29.05.2026.
3. Water [Elektron resurs] // The World Bank Group. - URL: <https://www.worldbank.org/ext/en/topic/water>. - Murojaat sanasi: 29.05.2026.
4. Interstate Commission for Water Coordination of Central Asia - ICWC [Elektron resurs]. - URL: <https://www.icwc-aral.uz/>. - Murojaat sanasi: 29.05.2026.
5. Ahmed B. Xalqaro munosabatlarda suv resurslarini boshqarish: muammolar va imkoniyatlar. -2013. -B. 1-28.